

Akademi kendi geleceğini tartışıyor

ASİSTAN SORUNU VE ÖTESİ

YÖK'e göre, 50/d kadrolarında bulunan araştırma görevlilerinin doktoraları bittiğinde üniversiteyle ilişkileri kesilmelidir. Eğer devam etmek isterlerse çalıştıkları bölüme 33/a kadrosu gelene dek işsiz beklemeli ve kadro geldiğinde de yine 31 Temmuz Yönetmeliği'nce belirlenen kriterleri karşılamak koşuluyla –eğer başka bir başvuru daha olmamışsa– bu kadroya hak kazanabilmelidirler.

Ecz. Gökçe CİHAN*

Üniversitelerde uzunca bir süredir asistanların iş güvencesi üzerinden büyük bir tartışma yaşıyor. YÖK geçtiğimiz Temmuz ayında çıkarttığı yeni yönetmelikle birlikte kamu üniversitelerinde araştırma görevlilerinin güvencesiz çalıştırılması için düğmeye bastı ve lisansüstü eğitim boyunca istihdam sağlayan 50/d kadrolarında bulunan araştırma görevlilerinin –görece– daha güvenli kadro anlamına gelen 33/a kadrosuna geçirilmesine engel olmaya başladı. Akademi içinde bir esnek istihdam modeli olarak 50/d kadrolarının mazisi aslında on seneye dayanıyor. Fakat bugüne dek bu kadroda bulunan araştırma görevlileri doktoralarını bitirdiklerinde rektörlükler tarafından 33/a kadrosuna naklediliyor ve “50/d sorunu” geçici olarak bu şekilde ortadan kaldırılıyordu. YÖK'ün müdahalelerinin başlangıç tarihi olan 31 Temmuz 2008'e dek...

Temmuzdan bu yana neler yaşandı?

31 Temmuz 2008'de YÖK tarafından çıkartılan “Öğretim üyesi dışındaki öğretim elemanı kadrolarına naklen veya açıktan yapılacak atamalarda uygulanacak merkezi sınav ile giriş sınavlarına ilişkin usul ve esaslar hakkında yönetmelik”, içerik itibariyle yalnızca ilk kez yapılacak atamalar sırasında gözetilen kriterleri değiştiren bir metin. Zira bahsi geçen yönetmeliğin 2. maddesi “bu yönetmelik öğretim elemanı dışındaki kadro-

lardan naklen yapılacak olan atamaları kapsar” demekte; dolayısıyla öğretim elemanı olan araştırma görevlilerinin nakilleri yönünde hiçbir yaptırım içermemektedir. Buna rağmen YÖK yeni eğitim-öğretim dönemiyle beraber üniversite idarelerini “ikaz” etmeye başlamış ve doktora biten 50/d’li araştırma görevlilerinin işlerine son verilmesi yönünde baskı uygulamıştır. YÖK’e göre, 50/d kadrolarında bulunan araştırma görevlilerinin doktoraları bittiğinde üniversiteyle ilişkileri kesilmelidir. Eğer devam etmek isterlerse çalıştıkları bölüme 33/a kadrosu gelene dek işsiz beklemeli ve kadro geldiğinde de yine 31 Temmuz Yönetmeliği’nce belirlenen kriterleri karşılamak koşuluyla –eğer başka bir başvuru daha olmamışsa– bu kadroya hak kazanabilmelidirler. Yaklaşık on senesini üniversiteye vermiş, kamu kaynaklarıyla yetiştirilmiş ve belli bir alanda yetkinleşmiş genç

* İÜ Eczacılık Fakültesi, Araştırma Görevlisi

akademisyenlerin önüne kriter olarak konulanlardan biri ALES adı verilen, ÖSS benzeri, ne işe yaradığı henüz anlaşılammış bir genel yetenek sınavıdır! Ayrıca on sene öncesinin lisans not ortalaması ve 35 yaş sınırı da araştırma görevlilerinin önüne akademik kriter olarak çıkartılmaktadır.

1984 tarihli YÖK yönetmeliğine göre nakil işlemlerinin rektörlüklerin yetkisinde olmasına, Anayasanın 130. maddesine göre öğretim elemanlarının özlük işlerinin sadece kanunla belirlenebilmesine ve zaten 31 Temmuz Yönetmeliği'nin kendisi bu nakiller önünde bir engel teşkil etmemesine rağmen üniversite idareleri olup bitenleri nasıl okuyacaklarını bilememiş-bilmek istememiş ve Kasım'a kadar geçen süre zarfında üniversitelerde büyük bir belirsizlik hakim olmuştur. İstanbul Üniversitesi'nde araştırma görevlilerinin başlattıkları mücadelenin bir ürünü olarak üniversitenin eski rektörü Prof. Dr. Mesut Parlak görev süresi dolmadan, 50/d'li araştırma görevlilerinin 33/a'ya nakilleri için bir hamle yapmış ve bunun üzerine YÖK 26 Kasım tarihli Yürütme Kurulu Kararı'nı çıkartmıştır. Başka bir hukuksuzluk örneği olan bu kararın 7. ve 8. maddeleri ile rektörlüklere geçişlerin yapılamayacağı; 31 Temmuz Yönetmeliği'ne göre atamaların ancak dışarıdan yapılabileceği bildirilmiştir. Mesleklerine ve üniversitelere sahip çıkan araştırma görevlileri bugüne dek ortak bir irade sergileyerek söylemleri ve eylemlilikleri ile YÖK'ün üniversiteye yönelik müdahalelerinin karşısında durmuştur. Hiç ummadıkları bir başlıkta araştırma görevlilerinin karşı duruşuyla karşılaşan YÖK yönetimi ise gemi iyice aزیya almış; haklarını arayan araştırma görevlilerini provokatörlükle itham etmiş ve araştırma görevlilerinin birileri tarafından YÖK'e karşı direniş örgütlemek üzere "koçbaşı" olarak kullanıldığını ifade etme cüretinde bulunmuştur.

Son dönemde yaşanan olumlu bir gelişme, Danıştay 8. Dairesinin 26 Kasım Kararının 7. ve 8. maddeleri için çıkarttığı yürütmeyi durdurma kararıdır. Eğitim-Sen'in açtığı dava sonucunda Danıştay 50/d ve 33/a kadroları

İş güvencesinin üniversitelerde eleştirel ve özgür bilimsel-düşünsel üretimin teminatı olduğu bilinmekte ve kamusal alanda istihdamın ortadan kaldırılmasıyla birlikte düzene göre düşünen, "uyumlu" bir akademisyen modeli yaratılmak istenmektedir.

arasında fiilen bir fark bulunmadığına hükmetmiş ve 31 Temmuz Yönetmeliği'nin nakillerin önünde bir engel teşkil etmediğini belirtmiştir. Buna rağmen büyük çoğunluğu yeni YÖK teşkilatı tarafından atanan üniversite rektörleri YÖK'ün baskı ve tehditlerini bahane ederek suskunluğunu korumakta; YÖK ve rektörlükler aralarında top çevirmeye devam etmektedir.

YÖK başkanı Yusuf Ziya Özcan'a göre bu süreçte yaşanan tüm baskı ve müdahalelerin nedeni varolan kadrolardan nitelikli olmayanları elimine edip daha "kaliteli" akademik kadrolarla yola devam etmek. Peki YÖK hangi yola devam ediyor?

İki sihirli sözcük: Kadrolaşma ve piyasalaşma

31 Temmuz Yönetmeliği'nden önce kadrolara alınan asistanlar kazanılmış haklar gözetilerek bu uygulamadan muaf tutulsa, inşa edilmeye çalışılan güvencesiz çalıştırma modeli muhtemelen akademik kamuoyunda fazla yankı bulmayacak ve sessiz bir geçiş sağlanabilecekti. Anlaşılan odur ki Ankara gözünü karartmıştır: ne pahasına olursa olsun köklü üniversitelerin halihazırda bulunan yetişmiş kadroları tasfiye edilecektir. Oluşacak açığın ise çok daha zinde (!) kadrolarla kapatılması planlanmaktadır. Zira 26 Kasım Kararının dokuzuncu maddesi "devlet bursuyla yurtdışına lisansüstü eğitime gönderilmiş öğrencilerin yurda döndüklerinde 33/a kadrosuna atanma-

Bugün Türkiye’de amaçlanan, araştırma ve eğitimin birlikteliğine dayanan kürsü temelli geleneksel üniversite sisteminin tasfiyesidir. Bu çerçevede büyük bir hızla ilerleyen üniversite reformunun itici gücü ise “Avrupa Yükseköğretim Alanı” kriterlerine uyum hedefi ve 2001’den bu yana Türkiye’nin de içinde bulunduğu “Bologna Süreci”dir.

ları için ilan şartı aranmayacağı”nı söylemektedir. Yeni dönemle birlikte öğretim üyeleri sürprizlere açık olmalıdır. MEB’den gelecek bir yazının ardından, Malezya, Amerika veya Azerbaycan’da sıkı bir eğitimden geçmiş nur topu gibi bir doktor asistanlarının olması işten bile değildir!

Elinde doktoralarıyla işsiz kalan binlerce araştırma görevlisinin önünde ise, şayet akademisyen olmakta ısrar ederlerse, iki yol görünmektedir. Birinci yolun sonunda, kendilerine kolay yoldan nitelikli ve ucuz işgücü sağlanan vakıf üniversiteleri iştahla beklemektedir. İkinci yolda ise siyasi çıkar uğruna hiçbir altyapı çalışması olmadan bir gecede açılmış Anadolu’daki onlarca “tabela üniversite”den biri durmaktadır. Kısacası YÖK bir taşla birden çok kuş vurma planları yapmaktadır. Unutulmaması gereken bir diğer husus ise güvencesiz çalıştırmanın bir sonraki adımının “proje asistanlığı” olduğudur. Düzenli bir maaşın, hiçbir sosyal hakkın söz konusu olmadığı bu düzenlemede, asistanlardan hayatlarını idame ettirebilmeleri için proje avına çıkmaları istenmektedir. Bahsi edilen proje-bağımlı, güvencesiz çalışma aslında sadece araştırma görevlilerini değil tüm akademisyenleri ilgilendirmektedir. Çünkü Türkiye’de akademik alanda bir şeyler değişmekte, taşlar yerinden oynamaktadır.

Üniversiter sistemin dönüşümü ve Bologna süreci

Belki de asıl sorulması gereken soru, özelden iş güvencesi başlığında ele alınan bu sorunun bütünün içinde nereye oturduğu, nasıl okunması gerektiğidir. Türkiye’de yıllardır gündemde olan üniversitelerin yeniden yapılandırılması süreci bugün her zamankinden daha yakıcı bir biçimde kendini hissettirmektedir. Bu dönüşümün merkezinde ise akademik işleyişin piyasa kuralları ve değerleri doğrultusunda bütünüyle değiştirilmesi amacı yer almaktadır. “Katılımcı-girişimci” üniversite adı altında sunulan yeni modelde aslolan üniversite-sanayi işbirliğinin önünü açacak bir yapılanmadır. Üniversitelerden şirketleşmesi istenmekte, şirketleşen üniversitelerde akademik kadroların iş güvencesi büyük bir sorun olarak ortada durmaktadır. Bugün araştırma görevlilerinden başlatılmak istenen esnek istihdam modelinin bir süre sonra tüm akademik kadrolar için bir kural haline dönüşmesi oyunun kuralları gereğidir. Nitekim son dönemlerde YÖK, TÜSİAD ve EUA (Avrupa Üniversiteler Birliği) eliyle yazılmış raporlarda “akademisyenlerin kamu çalışanı statüsü nedeniyle düşük motivasyona sahip olduğu, iş güvencesinin yenilikçi öğretim ve araştırmayı engellediği” tezleri yinelenmekte; açıkça kamu düşmanlığı yapılmaktadır. Söylemlerin ardında yatan niyet çok açıktır: İş güvencesinin üniversitelerde eleştirel ve özgür bilimsel-düşünsel üretimin teminatı olduğu bilinmekte ve kamusal alanda istihdamın ortadan kaldırılmasıyla birlikte düzene göre düşünen, “uyumlu” bir akademisyen modeli yaratılmak istenmektedir.

Yeni YÖK yönetimi eliyle üniversitelere yönelik müdahaleler sadece iş güvencesi başlığıyla sınırlı kalmamıştır; özellikle son bir senede hemen hemen her gün yeni bir söylem ve uygulamayla karşı karşıya kalınmaktadır. Rotasyon, araştırma-eğitim üniversitesi ayrımı, üniversitelerin bölünmesi, üniversiteleri iş adamları-sanayicilerden oluşan mütevelli heyetlerinin yönetmesi (!) başlıklarının her biri ayrı bir tartışmanın konusudur. Son olarak YÖK 2547 sayılı yükseköğretim kanunu

değişirme hazırlıkları içine girmişti. Üniversitelerden sır gibi saklanan taslak metin MEB'e sunulmuştur. Genel yönelim göz önünde bulundurulduğunda Pandora'nın kutusundan neler saçılacağı açıktır. Bu çerçevede "üniversitenin kendi kaynaklarını oluşturması, öğretim üyelerinin döner sermaye üzerinden dışarıya hizmet vermesi ve sadece maaşa bağlı çalışmaması-performansa dayalı gelir etmesi" gibi kamu üniversitelerinin özel işletmelere dönüştürülmesi ve akademik kadroların sermayeyle ilişkilerinin pekiştirilmesine yönelik düzenlemelerden bahsedilmektedir. 50/d mevzuunda bir senedir araştırma görevlilerinin ciddi direnişle karşılaşan YÖK bu sorunu 2547'de yapılacak değişikliklerle aşmayı planlamaktadır.

Bugün Türkiye'de tüm bu müdahalelerle amaçlanan, daha genel anlamıyla araştırma ve eğitimin birlikteliğine dayanan kürsü temelli (bir bilimsel geleneğe yaslanan ve usta-çırak ilişkisinin sürdürüldüğü) geleneksel üniversite sisteminin tasfiyesidir. Bu çerçevede büyük bir hızla ilerleyen üniversite reformunun itici gücü ise "Avrupa Yükseköğretim Alanı" kriterlerine uyum hedefi ve 2001'den bu yana Türkiye'nin de içinde bulunduğu "Bologna Süreci"dir. Temelinde Kıta Avrupası'nın geleneksel üniversite yapısının Anglo-Amerikan üniversite anlayışıyla yer değiştirmesi güdüsünün bulunduğu reform sürecinin sorunsuz ve eşzamanlı gerçekleştirilebilmesi için 1998 yılında AB'yi oluşturan ülkeler tarafından "Avrupa Üniversiteler Birliği (EUA)" kurulmuş; 1999'da çıkartılan Bologna Bildirisi ile de "Avrupa Yükseköğretim Alanı" kriterleri belirlenmiştir. Türkiye 2001 yılında bu birliğe katılmış ve bu milatla birlikte üniversitelerin dönüşüm süreci hızlandırılmıştır. Önce Erasmus, Sokrates gibi değişim programları ve çerçeve programlarına dahil olmak suretiyle (kamu üniversitelerine yeterince kaynak aktarılmazken, Türkiye'de yükseköğretim ve bilim adına bir getirisi bulunmayan bu programlara her yıl çok yüklü meblağlar aktıl-

Araştırma görevlileri İÜ'de eylem çadırı kurdular.

maktadır) bu sürece somut olarak eklenilmiş; bir taraftan da "yükseköğretimde Avrupa ile uyum" retoriği akademik kamuoyuna empoze edilmiştir. Bugün gelinen noktada ise artık üniversitelerin idari, akademik ve mali yapılanmasına dönük çok daha ciddi bir saldırı evresine girilmiştir. Yükseköğretim sisteminin bir değerler ve prensipler bütünü olarak altüst edilmesi, yeni bir üniversite paradigmasının oluşturulmasına yönelik işleyen "Bologna süreci" Avrupa üniversitelerinde dahi kati bir destek görmemekte; "anti-Bologna hareketi" adı altında bu sürece karşı ortak bir direniş sürdürülmektedir. Kaldı ki bu dönüşümün sonuçlarının Türkiye gibi çevre ülkelerde, köklü bir üniversite geleneğine ve ciddi bir bilimsel birikime sahip gelişmiş ülkelere oranla kısa vadede çok daha tahripkar olacağı kuşku götürmezdir.

Sonuç olarak

Bugün araştırma görevlilerinin iş güvencesi olarak öne çıkan sorun, çok ciddi ve bütünlüklü bir saldırının sadece bir ayağıdır. Yıllardır üzerine ölü toprağı serpilmişcesine bir kabullenmişlik ve atalet içinde bulunan üniversitelerden, ilk defa bu kadar kararlı ve örgütlü bir ses çıkmaktadır. Piyasacı ve gerici kuşatmanın karşısında olan, üniversitelerde iş güvencesini savunan herkes bu sese ses vermeli; kendi gelecekleri üzerinden üniversitelerine sahip çıkan araştırma görevlilerinin yanında yer almalıdır. Genç akademisyenlerin geleceği üniversitenin geleceğini, üniversitenin geleceği de toplumun geleceğini belirleyecektir. ■